

РЕЦЕНЗИЯ

За научните трудове и дейност на доц. дсн Карамфил Манолов, участник в конкурса за академичната длъжност „професор” по специалност „Социология”, по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата за нуждите на секция „Публични политики и социални промени” от: Проф. дсн Духомир Минев

1. Общо описание на представените материали

По обявеният конкурс за професор е подал документи един кандидат - доц. дсн Карамфил Манолов. Кандидатът е доцент от 1998г. и доктор на социологическите науки от 2004. Представил е за рецензиране 29 труда, от които 3 монографии, 8 статии в списания и 18 статии в сборници (4 от статиите са на английски език).

Посочени са доклади в 22 научни форума (от които 14 международни и 8 национални); както и участие в 7 проекта (3 от които индивидуални).

От представените 29 научни работи, 21 са изследвания на предприемачеството. Представените трудове очертават последователност и целенасоченост на изследователската работа на кандидата, като по-късните му работи доразвиват идеи от предходните. Поради това и трудовете не се припокриват, въпреки че са обединени от един и същи фокус.

2. Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическата дейност на кандидата; коя от тях доминира;

В научната, научно-приложната и педагогическата дейност на кандидата доц. Карамфил Манолов ясно доминира научна (научно-изследователска) работа.

Изследователската му работа е изразена в 54 публикации, от които 6 монографии, 2 брошури, 3 студии, 21 статии в списания и 22 статии в сборници. 33 от тези публикации (вкл. и 5 монографии) са подготвени и публикувани след избора на К. Манолов за доцент през 1998.

3. Учебна дейност на кандидата

Доц. Манолов е преподавател във Варненски свободен университет; Нов български университет; Делта колеж. Бил е научен ръководител на един докторант с успешно защитена дисертация.

4. Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата

Като особено важна характеристика на изследователската работа на кандидата бих посочил стремежът към идентифициране на социално значими изследователски теми, ключови и „горещи” теми, които имат висока социална значимост и обикновено са поле на спорове и несъгласия. Работата му (преди всичко - представените трудове) дава много доказателства, че колегата Манолов избягва „спокойни теми”, които засягат

периферни аспекти на икономиката и обществата, не предизвикват остри спорове и ако има несъгласия, те не са съществени.

Потвърждение на това е фактът, че основното направление на изследователската работа на колежата Манолов е насочено към един от ключовите проблеми на социологията, който се превърна и в ключов проблем на другите социални науки – проблемът за непреодолимата граница между индивид и общество – или с други думи казано - неспособността да се свържат аналитично двете страни на това уравнение. Известно е, че този проблем доведе до възникване на една от най-устойчивите и дълбоки схизми в социологията – между методологическия индивидуализъм и холизма (или колективизма, както се изразяват някои). Схизмата засегна и други социални науки, главно икономиката. Сигурно не е необходимо, но все пак нека да напомня, че ред значими имена в икономическия анализ подчертават сериозността на този проблем. Например, Нобеловият лауреат Х. Саймън, който определя посочената схизма като „шизофрения на социалните науки», според които «икономическият човек» е рационален, а индивидът – нерационален¹. Пол Ормерод подчертава неуспеха на икономическа наука, която е изградена върху тази шизофренична представа и го обяснява главно с приемането на презумпцията за индивид, който действа целево-рационално стремейки се да максимизира изгодите за себе си, като освен това разполага и с пълна информация, която обработва, за да произведе знанието, необходимо за постигане на целта.² Ормерод посочва, че нито една от тези предпоставки не е валидна, всички те са твърде нереалистични. Нещо повече такъв «рационален» индивид може да постигне изключителен просперитет като прилага стратегии, които са девиантни спрямо тези на обществата, на които е член. Разбира се, тези стратегии може да бъдат крайно деструктивни за самите общества, макар да осигуряват просперитет за отделни индивиди или групи.

Според мен именно този проблем заема централно място в изследванията на Карамфил Манолов. При това, той е предложил едно решение, което със сигурност е на прав път, независимо от това дали одобряваме или не, всички конкретни стъпки, които изследователят е направил, за да следва този добре намерен път.

---

¹ Herbert A. Simon, *Administrative Behavior. A Study of Decision-Making Prodess in Administrative Organizations*, Macmillan company, New York, 1957, p. xxxiii

² Paul Ormerod, *Why Most Things Fail...Evolution, Extinction and Economics*, Faber &Faber, 2005, p. 141

Пътят който Манолов се стреми да следва е (по неговите думи) «концептуализиране на социалното явление като обществено-индивидуален процес, който обхваща както участието на човешкия индивид в обществения живот, така и участието на другите хора, представляващи обществото, в индивидуалния живот (поведение). Съвместният живот на хората в обществото се разглежда едновременно като тяхно обединение и запазване на обособеността им». Следвайки този път, според мен Манолов е постигнал важни резултати, които бих искал специално да подчертая като негови основни постижения.

Първо, успял е да идентифицира и се е насочил към ключов сегмент на връзките между («точка на свързването», дори сливането на) индивида и обществото – а именно – рационалността на индивида и неговото рационално поведение.

Второ, натъкнал се е на важен факт, който според мен може да се изрази така – индивидуалната рационалност е много по-различен и вероятно – по-сложен феномен от онова което обикновено се има предвид. Индивидуално и социално полезната индивидуална рационалност не е само целева рационалност, която се ориентира по специфична цел - максимизиране на изгодите за индивида, и не е свръхинтелигентност – неограничен капацитет да се обработва неограничен обем информация. Индивидуалната рационалност има различна структура и други компоненти, и Манолов е съсредоточил вниманието си върху един от тях – етичните компоненти на рационалността или както той се изразява в някои от работите си – предприемаческия етос.

Трето, за да предложи теоретично обяснение и за да извърши емпирично наблюдение, изследователят формулира ново теоретично понятие „сострема“, с което се опитва да свърже индивида с общността или както той обяснява – понятието цели да изрази «диалектичното противоречие и единство между обединението на хората и тяхната автономия в съвместния им живот». Манолов използва така конструираното понятие при емпиричното изследване на предприемачеството с цел да наблюдава **реалният** процес на «ставането» (възникване и изчезване) на предприемачеството и да разкрие тенденциите и балансите в социалните взаимодействия между предприемача и останалите участници в икономическия живот (партньори, клиенти, конкуренти, държавни и други институции). Изследването му обхваща както формирането на индивидуалната рационалност (интернализирането на етичния комплекс) в процеса на социализирането на индивидите, така и начинът по който рационалността «работи» (влиянието на етичния комплекс върху поведението на предприемачите).

Четвърто, изследователската работа на К. Манолов отразява ясно изразен стремеж към оригиналност и иновативност на извършените изследвания и получените резултати.

5. Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература (по негови данни).

Кандидатът е посочил 28 цитирания в нашата литература. Колеги, които работят в областта на предприемачеството се позовават на трудове на доц. Манолов, тъй като той е утвърден изследовател в областта.

6. Критични бележки на рецензента по представените трудове, включително и по литературната осведоменост на кандидата.

В изследователската работа на кандидата се забелязват моменти, които според мен, едва ли може да бъдат оценени позитивно. Преди всичко, критики предизвиква стилът на неговата работа. Имам предвид стремежът към висока оригиналност, който понякога изглежда хипертрофиран, създава впечатление за самоцелност, преминавайки определени граници. Оригиналноста сякаш се превръща в „свръх-оригиналност”. Тази особеност на начина на работа на доц. Манолов се забелязва ясно в споменатото въвеждане на собствени понятия (типичен пример е „состремата”) при изследванията, които прави. „Состремата” е насочена към обсъждане и осмисляне на ключов проблем, но въвеждането на понятието по-скоро изолира автора и затруднява обменът с други анализи. Свръхоригиналноста има и ред други проявления и ефекти. Така например, кандидатът сравнително малко се опитва да свърже своята работа и резултати, с работата и резултатите, които получават други изследователи, работещи в същите проблемни полета. „Референтната група” на кандидата са главно класици и техните работи (главно, Вебер, Дюркем и др.) но избягва да влиза в диалог със свои съвременни колеги – било като потвърждения, било като критика. Поради това, въпреки интензивната му работа и доста добрата публикационна активност, се създава впечатление, че мълчаливо стои настрана от основните русла на дебатите, които се водят по темите с които е ангажиран. Тази твърде автономна, твърде самостоятелна работа създава впечатление за известна изолация на научните му търсения, която някои колеги определиха и като самобитност. Още повече, че кандидатът със сигурност не принадлежи към някои от формалните и неформални мрежи от учени.

Тази дистанцираност и своеобразна склонност към свръхсамостоятелност в работата намира израз и в липсата на съвместни (колективни) разработки сред посочените за рецензиране. Пак тя може да обясни и нивото на отразяване на неговата работа в нашата и чуждестранна литература.

Този особен стил на работа на К. Манолов прави някои от неговите постижения по-трудно разбираеми и разбира се – по-трудно приемливи поне за част от колегите. Особено в социологията, където позоваванията на други автори надвишават многократно обичайното ниво в други науки.

Освен това, работите му понякога изискват от читателя да полага собствени усилия за да свърже представените от автора резултати с други изследвания и техните резултати по сходни или същите проблеми.

Не мисля, че този стил на работа на колегата Манолов е някакво предимство. По-скоро е обратното.

7. Лични впечатления на рецензента за кандидата и други данни, непосочени в предхождащите точки

Тъй като дълго време наблюдавам интензивната и упорита работа на кандидата доц. Манолов, оставам с впечатлението, че за него изследователската работа е по-скоро ценност сама по себе си, отколкото средство за постигане на бърз и сравнително лесен успех.

8. Мотивирано и ясно формулирано заключение

Посочената слабост в начина на работа на К. Манолов не бива да се преувеличава и да се схваща като белег за слабост или неубедителност на неговите научни постижения.

Може да се приведат няколко аргументи в подкрепа на това твърдение.

Първо, положителна страна на такъв начин на работа е, че позволява да се избегнат някои други слабости на социологическата работа - например, коментарният характер на изследванията или да се ограничи влиянието на доминиращи представи, които може да бъдат непълни и дори подвеждащи, въпреки че са общоприети. Такова освобождаване на изследователската работа може да създаде интересни, иновативни идеи и конкретни резултати.

Като пример за тази положителна страна бих посочил изводът, че икономическото поведение на предприемачите в книгоиздателството се влияе значително от етични принципи и норми. Изводът звучеше доста странно в период когато българската икономика бе достигнала едно от най-високите (може би – най-високо) ниво на криминалност в своята история. Още по-странно изглеждаше този извод на фона на доминиращата неолиберална максима, че икономиката е зона, свободна от морал.

Затова, когато Манолов представи своето изследване, то срещна силен скептицизъм, дори неприемане от много колеги (включително и от мен). Аз считах, че този резултат е ефект от начина, по който са формулирани въпросите към изследваните предприемачи.

Едва по-късно при по-внимателно вглеждане във въпросника и анализа на колегата си дадох сметка, че неговите резултати имат и други възможни обяснения – например, в изследването на един специфичен бранш, е много възможно наистина да възникнат икономически връзки, повлияни от морални ценности и норми – например, ако е възникнала някаква мрежа, подобна на онези, които познаваме най-вече от японските и корейски икономически реалности. Освен това, предприемачите може би са изразили по имплицитен начин неприемането на статуквото и са представили (пак имплицитно) предпочитанията си към една по-различна морално-етична система и желанието си и стремежите да оперират в една друга система. Много е вероятно по това време те вече да са акумулирали достатъчно негативен опит, от дейността си в условия (система) без адекватни морално-етични параметри и да са изразили този опит. Впрочем, известно е, че доста изследвания показват че такъв стремеж възниква спонтанно – изследвания на организираната престъпност например, показват, че дори мафиотски структури в края на краищата натрупват негативен опит и се стремят към известен порядък чрез правила и етични норми – първо, в рамките на своите организации, а след това – и в отношенията между отделните организации.

Нека да напомня че през последните години много висока оценка получиха икономически анализи показващи, че хората могат да действат съвместно и по адекватен начин само въз основа на морални ценности – т.е. без адекватни властови (политически интервенции) и без адекватна нормативна (законова) рамка. Потвърждение на значимостта на това направление на изследователска работа е и фактът, че няколко години след като Манолов представи своите силно оспорвани резултати, икономистката Е. Острьом получи Нобелова награда за такива изследвания при това именно в период на интензивно криминализиране на икономическите системи в много от най-развитите страни.

Второ, стилът на работа на Манолов е наистина уязвим за критика, но не е изключение в социологията. Не може да не се признае, че същият стил на работа (в частност – ориентирането на собствената работа главно по класици) е характерен въобще за голяма част от съвременната социология и затова Шацки сравнява

социолозите с деца, които са израсли при бабите и дядовците си и затова знаят само приказките, които са чули от тях.

Освен това, не бива да пропускаме факта, че в съвременната социологията има ясно забележима тенденция към „самобитност“ на авторите и все по-често социологическата работа има характер на „авторски текстове“, дори авторски социологии – в смисъл, че не са свързани с други аналогични работи и дори нямат аналитичен характер, (което не може да се каже за работата на колежата Манолов).

Накратко, според мен тези слабости не бива да се приписват на отделни автори, просто защото те отразяват общото състояние и тенденции в социологията, и критиката срещу тях трябва да се води по начин, който не се състои във въвеждане на двоен аршин към различни учени.

Въз основа на представените по-горе аргументи, убедено предлагам на членовете на уважаемото жури да гласуват за присъждане на академичната длъжност «Професор» на кандидата доц. дсн Карамфил Манолов.

София,
17.05 2014

Рецензент: проф. дсн Духомир Минев